

UOT - 6363236

MIL-QARABAĞ CİNSLİ QOYUNLARIN MƏHSULDARLIQ GÖSTƏRİCİLƏRİ

T.H.SADIQOV

Abşeron Heyvandarlıq Stansiyası

Məqalədə: Mil – Qarabağ bölgəsində yüksək məhsuldar yerli iqlim şəraiti-nə uyğunlaşa bilən yağılıquyruq, yarımqaba yunlu ətlik, yunluq və südlük istiqamətində yetişdirilən Mil-Qarabağ qoyun cinsinin məhsuldarlığından bəhs edilir. Uzun illər aparılmış elmi-tədqiqat işlərinin nəticələri məqalədə öz əksini tapır.

Açar sözlər: Bonitirə,seleksiya. diri-çəki, bala verməsi, ət-süd və yun məhsuldarlığı.

Son zamanlar ölkəmizdə yüngül sənayenin yeni istiqamətdə inkişaf etdirilməsi ilə əlaqədar olaraq yarımqaba növ yun xammalına və əhalinin ucuz və tez-tez yemək məhsuluna olan tələbatının ildən – ilə artması, qaba və yarımqaba yunlu tezyetishən qoyun cinslərinin inkişafına geniş yer verilməsi zərurətini qarşıya qoymuşdur.

Müasir Kəndli-Fermer təsərrüfatlarının inkişaf etdirildiyi dövrdə də bu sahənin inkişaf etdirilməsi daha böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Akademik M.F. İvanov (1947., səh. 405) yazırdı:

–yağılıquyruq qoyunlar yerli şəraitə yüksək səviyyədə uyğunlaşır və achiğa, yarıtmaz pis qulluq şəraitinə qeyri-adi dözümlüliyi, möhkəmliliyi ilə fərqlənir.

Bununla belə hər ağır şəraitə onlar özünün təsərrüfat əhəmiyyətli tezyetish-kənlilik, ətlik –piylik keyfiyyətini itirmirlər (1).

Yeni yarımqaba yunlu krosbred tipli Mil-Qarabağ cinsli qoyunlar ətlik, yunluq və südlük istiqamətli olmaqla yüksək məhsuldarlığı, yununun keyfiyyəti, iri bədənli yaxşı ətlik forması, böyük həcmli yağılıquyruq, ağır çəkili olması, tezyetishkənliyi, ekiz bala vermə polestrikliyi (25-30%), ekstremal köçəri şəraitə dözümlüliyi və bir çox başqa bioloji faydalı xüsusiyyətləri ilə öz əjdadlarından eləcə də digər yerli qoyun cinslərindən (15-20%) üstünlüyü ilə fərqlənir (2).

Məlumdur ki, Mil-Qarabağ qoyun cinsi əsasən Ağcabədi, İmişli, Beyləqan və nisbətən ətraf rayonların Kəndli-Fermer təsərrüfatlarında yetişdirilir.

İş proqramına uyğun olaraq 2012-2015-ci illərdə Mil-Qarabağ qoyun cinsi üzərində əsas elmi-tədqiqat, seleksiya və damazlıq işləri Beyləqan rayonunun təcrübə Kəndli-Fermer təsərrüfatlarında aparılmışdır.

Bu illər ərzində özəl təcrübə qoyunçuluq fermalarında 3008 baş qoyunlarda fərdi bonitirə aparılmışdır (3).

Bonitirə aparılmış törədici qoç, ana qoyun, təmir şışək (dişi toğlu) və təmir erkək (erkək toğlu) heyvanların 18%-ni elit, 42 %-ni I- sinif heyvanlar təşkil etmişdir. Tipinə görə normal tipə 78,1%, ətlik tipə 10,6%, yunluq tipə 11,3%, quyruğunun böyüklüyünə görə iri quyruqlular 86%, orta böyüklükdə olan quyruqlular 14%. Kiçik quyruqlular yoxdur.

Konstitusiya tipinə görə normal olanlar 92,3%, incə 3,4%, qobud 4,3%, olmuşdur.

Yunu krosbred tipli olmaqla yunun sıxlığına görə MM-18-1%, M-83-9%, yunun müntəzəmliyi 100% olmuşdur (4 və 5).

Yunun yarımqaba olmaqla nazik uzun qılan, keçid tük və tiftikdən ibarətdir. Yunun uzunluğu saçaqlarda 12sm, tiftikdə 8 sm olmuşdur. Sürüdə 12 sm-dən uzun yun verən qoyunların sayı 20,4% təşkil etmişdir.

Mil-Qarabağ qoyunun qısa xarakteristikası – yeni yaradılmış krosbred tipli yarımqaba yunlu Mil-Qarabağ qoyunu zooloji klassifikasiyasına görə yumru yağılıquyruq qrupa, təsərrüfat klassifikasiyasına görə yağılıquyruq ətlik, yunluq və südlük Qafqaz qrupuna mənsub olub krosbred tipli yarımqaba yun verir.

Bu qoyunlar iri gövdəli, tez yetişən, yüksək keyfiyyətli ət, quyuq, yun, süd verməsi Mil-Qarabağ bölgəsinin ekstremal iqlim şəraitinə dözümlü, tez törəyib artan, il boyu təbii otlaqlardan (örüşdən) maksimum səmərəli istifadə edən və bu şəraitdə yüksək məhsul vermək imkanına malikdir.

Otlaqlarda (örüşdə), yaylaq və qışlaqlarda (dağ – aralıq), eləcə də kökəltmədə (bordaqla) intensiv inkişaf edərək yüksək diri çəki verir və kökəlir (6).

Diri çəki göstəriciləri – quzular doğulduqda erkəkləri 4,0 – 4,2 kq, dişiləri 3,4- 3,8 kq olurlar. Hətta dünya ədəbiyyatında qeydə alınmamış belə bir hal 31 may 2013-cü il tarixdə Beyləqan rayonunun II – Aşıqlı kəndi Əliyev Vəqif Müslüm oğlunun qoyunçuluq fermasında ekiz doğulmuş quzuların erkəyin diri çəkisi 7,0kq, dişisinin diri çəkisi isə 6,0 kq olmuşdur.

Bir aylıqda erkək quzuların diri çəkisi orta hesabla 10,0 – 11,0 kq müvafiq olaraq dişi quzuların diri çəkisi 8,0 – 9,2 kq təşkil edir. Altı aylıqda erkək quzuların diri çəkisi 38 – 40 kq, dişi quzuların çəkisi isə 33 – 35 kq, 12 aylıqda erkək quzuların diri çəkisi 45 – 48 kq, dişi quzuların diri çəkisi isə 38 – 42 kq, 18 aylıqda erkək toğluların diri çəkisi 60 – 65 kq, dişi toğluların diri çəkisi isə 50 – 53 kq-a çatır.

Quzuların altı aylığına kimi orta sutkalıq çəki artımı 158-185 qrama, maksimum 190 – 220 qrama

çatır. Əlbəttə bunların hamısı heyvanların saxlanması, bəslənməsindən və zoobaytar qaydalarından düzgün istifadə etmək-dən çox asılıdır (7).

Mil-Qarabağ qoyunu yemləmə, bəsləmə şəraitinə az tələbkardır. Əsasən əlverişsiz otlaq – ölüş şəraitində sürətlə kökələ bilir, ilin bütün fəsilərində bala vermək qabiliyyətinə malikdir. Mil-Qarabağ qoyunları 2-ildə 3 bala verə bilər.

Mil-Qarabağ qoyunlarının müsbət xüsusiyyətlərindən ən başlıcası odur ki, əlverişli yemləmə, bəsləmə, otlaq- ölüş şəraitində qısa müddət ərzində aşağı köklükdən yuxarı köklük dərəcəsinə kimi kökəlir və döllənib normal bala verir.

Yaz otlaq-özü kökəldilməsinin nəticələrinə görə 90 günlük (mart-aprel-may aylarında) çıxdas edilmiş ana qoyunların mütləq çəki artımı 12,6 kq, sutkalıq çəki artımı 138 qr, erkək toğlularda isə müvafiq olaraq bu göstərici 13,2 kq və 146 qram olmuşdur. Borda qış kökəldilməsinin nəticələrinə görə 83 günlük bordaq kökəldilməsi dövründə çıxdas edilmiş ana qoyunlarda mütləq çəki artımı 11,3 kq, sutkalıq çəki artımı isə 136 qr olmuşdur, müvafiq olaraq erkək toğlularda isə 13,5 kq və 162 qram olmuşdur (8).

Mil-Qarabağ qoyunun ət məhsuldarlığı - Mil-Qarabağ qoyunun ət və quy-ruq məhsulunu artırmaq üçün onun böyük potensialı imkanı vardır. Otlada (özüdə) yuxarı köklükdə kökəldilmiş çıxdas edilmiş ana qoyunun ət, quyruq və iç piyi çəkisi 30,8 kq, ət çıxarı 53,7 %, erkək toğlularda bu göstəricilər müvafiq olaraq 27,2 kq, 53,6 %, 6 aylıq quzularda isə 17,4 kq, 50,2% olması bordaq kökəldilməsində daha çox ət, quyruq verir.

Belə ki, yuxarı köklükdə 2-3 yaşında qoçlar ət, quyruq və iç piyi ilə bir-likdə 57,6kq, ət çıxarı 66,7%, müvafiq olaraq 1,5 yaşında erkəklərdə 49,0 kq, ət çıxarı 66,0 %, 12-15 aylığında isə erkək toğlular 47,6 kq, ət çıxarı 67,1% olmuşdur.

Bala vermə məhsuldarlığı

Mil-Qarabağ qoyunu yerli qaba və yarımqaba yunlu qoyunlar içərisində ən yüksək bala vermək qabiliyyətinə malikdir. Bu qoyunlardan ilin bütün fəsil-lərində bala almaq mümkündür.

Yayın qızmar taxıl biçimi dövründə taxıl yığılmış sahələrdə (qaraçöp adlanır) otarılıb kökəldilir və həmin dövrdə də kütləvi döllənib noyabr-dekabr ayında faras döl- bala verir. Ağcabədi, İmişli, Beyləqan və onun ətraf rayonları-nın özəl qoyunçuluq fermerlərində yaxşı yemləmə, bəsləmə və saxlama şəraitində zoobaytar qaydalarına əməl edərək hər 100 baş ana qoyundan 120-130 baş quzu almaq mümkündür.

Mil-Qarabağ qoyununun müsbət xüsusiyyətlərindən ən başlıcası dışı quzuların erkəklərə nisbətən 5,2% çox olmasıdır ki, bu da sürüdə ana qoyunların xüsusi çəkisinin (sayının) artırılmasına imkan yaradır.

Süd məhsuldarlığı

Mil-Qarabağ qoyununun məhsuldarlığı quzuların südəmə dövründə inten-siv böyüməsini təmin etməklə

gündəlik çəki artımı 180-200 qram və daha çox olur. Əlverişli yaz otlaq özü şəraitində zoobaytar qaydalarına əməl olunaraq qoyunların saxlanması, bəslənməsi, yemlənməsi zootexniki qaydada təşkil olunarsa laktasiya ərzində orta hesabla hər baş qoyundan 40-50 litr, 5,6 - 5,7% yağ-lılığı olan qoyun südü sağmaq mümkün olur ki, bundan da 8-10 kq yüksək keyfiyyətli yağlı qoyun pendiri hazırlamaq mümkündür.

Yun məhsuldarlığı

Mil-Qarabağ qoyununun yun məhsuldarlığı Qafqazda yetişdirilən qaba-yunlu qoyunlardan xeyli çoxdur.

Mil-Qarabağ qoyununun bərpa və təkmilləşdirilməsi dövründə yun məhsuldarlığı və yunun keyfiyyəti əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Belə ki, yun qabadan yarımqabaya, tünd rəngdən açıq boz, ağımıl rəngə, qobud qabadan və ölü tükədən yarımqaba yuna keçmək istiqamətində aparılan damazlıq-selek-siya işlərinin nəticəsi olaraq təsərrüfatlarda yun istehsalı və hər baş qoyundan qırılan orta yun məhsuldarlığı xeyli yüksəlmişdir.

Mil-Qarabağ qoyununun yunu görmüşünə tipinə və bir çox əlamətlə-rinə görə krossbred tipli yarımqaba növlü yuna aiddir. Belə ki, damazlıq qoçların orta yun məhsuldarlığı 2,8 – 3,5 kq. Müvafiq olaraq ana qoyunların yun məhsuldarlığı 2,4-2,8 kq, erkək toğluların yun məhsuldarlığı 2,2-2,4 kq və şişəklə-rin yun məhsuldarlığı isə 2,0-2,2 kq təşkil edir.

Mil-Qarabağ qoyununun yununun texniki xarakteristikası

Arzu olunan Mil-Qarabağ qoyununun yunu krossbred tipli olmaqla yarımqabadır. Bədəninin yunla örtülməsi, eləcə də qarın altının, boyun altının yunla örtülməsi normal, yunun rəngi ağımıl, açıq boz, boz, yunun müntəzəmliyi normal, yunun sıxlığı kafi, qlan – nazik və orta yoğunluqda saçaq yunun uzunluğu 12 sm və yuxarı, tiftik 8 sm və yuxarı. Yunun orta təmiz çıxarı 58-66% apasında olur.

İqtisadi səmərə

Yarımqaba yunlu Mil-Qarabağ cinsli qoyunun yun, ət və süd məhsul-darlığı onun sələfləri olan Qarabağ və Qaradolaq cinsli qoyunların məhsuldarlığından xeyli 15-20 % çoxdur.

İstehsalata tətbiqi

İş planına əsasən mövzu üzrə aparılan elmi-tədqiqat işləri nəticəsində Mil-Qarabağ bölgəsində və onun ətraf rayonlarda Mil-Qarabağ cinsli qoyunların balalarının doğulduqdan 3 aylığa qədər anasının altında saxlamaqla əsasən ana

Südü hesabına intensiv yetişdirilir. Mil-Qarabağ cinsli tğradici qoçların genoloji xətt başçısı və davamətdiricilərinin genetik potensialından seçmə-taylaşdırma üsulundan istifadə etməklə yüksək məhsuldar, tipin sayca çoxaldılması elmi-tədqiqat işində başlıca məqsəd və vəsifədir.

1. İ.M.İvanov - Qoyunçuluq M. 1947,S.405. 2. M.A.Дамиров - Создание нового типа скороспелых мясных Карабахских породы овец Карабахской зоне Азербайджана. гор. Ставрополь. 1992г. 3. M.A.Дамиров - Карабахские отродные уникалдный генотип Карабах-ской породы овец. Тезисы научных сообщений Конференций ВНИОК (16-18 мая 1991г.) гор. Ставрополь. 1991г. 4. N.A.Nəcəfov - Qala-Abşeron cinsli qoyunların bonitirəsinə zootexniki tələbata dair təlimat. Bakı – 1994-cü il. 5. Q.Q.Abdullayev - Bozax cinsli qoyunların bonitirəsinə zootexniki tələbata dair təlimat. Bakı – 1992-ci il. 6. T.H.Sadiqov - Mil-Qarabağ bölgəsində qoyun cinsinin yaradılması haqqın-. da. Az. Aqrar Elm jurnalı 3\2012., səh.122. 7. T.H.Sadiqov - Mil-Qarabağ qoyun cinsi. Az. Aqrar Elm jurnalı 4\2013., səh.172. 8. T.H.Sadiqov - Mil-Qarabağ qoyunu. Az. Aqrar Elm jurnalı 2\2014.,səh 155.

О продуктивности Миль – Гарабахской породы овец в Миль – Гарабахском регионе.

Т.Г.Садыгов

В статье рассказывается о продуктивности жирнохвостовых полугрибо - шерстяных, мясных, шерстяных и молочных Миль – Гарабахский пород овец быстро привыкающих к местному климату в Миль – Гарабахском регионе. В статье нашло свою, отражение научные - исследования прове-денные в течение долгих лет.

Ключевые слова: бонитровка, живой вес, природа, продуктивность молоко и шерсть.

Adout creation of Mil – Karabarkh type of sheep i M il – Karabakh region

T.H.Sadiqov

In the issue is dealt with oiltailed halftough woolen Milkproducing type of Mil – Karabakh sheep generation used to local climate ferms in Mil- Karabakh region.In the issue are shown scientific reearches carried out during long period.

Key words: Bonition Live weight, milk yield, crop of lambs. Hybrydation work, wool efficiency, Choice and Pairing, seletion.